

Міжнародна економічна діяльність України

Шиманська Катерина

Доктор економічних наук

Завідувач кафедри цифрової економіка
та міжнародних економічних відносин

kv.shymanska@gmail.com

Facebook: www.facebook.com/MEV.ZSTU

Instagram: @mev_zstu

ТЕМА 1. Концептуальні засади міжнародної економічної діяльності України

1. Сутність міжнародної економічної діяльності та її роль для національної економіки.
2. Форми міжнародної економічної діяльності
3. Суб'єкти міжнародної економічної діяльності в Україні
4. Суб'єкти регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні
5. Національний економічний інтерес та сфери реалізації національного економічного інтересу України.
6. Міжнародна конкурентоспроможність країн та Україна у світових рейтингах

1. Сутність міжнародної економічної діяльності та її роль для національної економіки.

Міжнародна економічна діяльність — це цілісна система господарських зв'язків між національними економіками різних країн, належних до них або утворених ними суб'єктами господарського життя, а також міжнародними організаціями, яка має характерні лише для себе взаємозв'язки, закономірності та реалізує ті специфічні інтереси, які пов'язані з використанням переваг міжнародного співробітництва, поділу праці та факторного розміщення.



Зовнішньоекономічна діяльність — це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами.



Принципом суверенітету народу України у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності

виключному праві народу України самостійно та незалежно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність на території України, керуючись законами, що діють на території України;

обов'язку України неухильно виконувати всі договори і зобов'язання України в галузі міжнародних економічних відносин;

Принципом свободи зовнішньоекономічного підприємництва

праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності добровільно вступати у зовнішньоекономічні зв'язки;

праві суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності здійснювати її в будь-яких формах, які прямо не заборонені чинними законами України;

обов'язку додержувати при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності порядку, встановленого законами України;

виключному праві власності суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності на всі одержані ними результати зовнішньоекономічної діяльності;

Принципом верховенства закону

регулюванні зовнішньоекономічної діяльності
тільки законами України;

забороні застосування підзаконних актів та
актів управління місцевих органів, що у будь-
який спосіб створюють для суб'єктів
зовнішньоекономічної діяльності умови менш
сприятливі, ніж ті, які встановлені законами
України;

Принципом юридичної рівності і недискримінації

рівності перед законом всіх суб'єктів
зовнішньоекономічної діяльності, незалежно
від форм власності, в тому числі держави, при
здійсненні зовнішньоекономічної діяльності;

забороні будь-яких, крім передбачених цим
Законом, дій держави, результатом яких є
обмеження прав і дискримінація суб'єктів
зовнішньоекономічної діяльності,

неприпустимості обмежувальної діяльності з
боку будь-яких її суб'єктів, крім випадків,
передбачених цим Законом;

Принципом захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності

забезпечує рівний захист інтересів всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та іноземних суб'єктів господарської діяльності на її території згідно з законами України;

здійснює рівний захист всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України за межами України згідно з нормами міжнародного права;

здійснює захист державних інтересів України як на її території, так і за її межами лише відповідно до законів України, умов підписаних нею міжнародних договорів та норм міжнародного права;

Принципом еквівалентності обмін

неприпустимості демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів

Відкрита економіка - це національно господарський комплекс, який бере участь у системі міжнародного поділу праці та опосередковує в ході міжнародної кооперації вагомую частину сукупного продукту, причому макроекономічна рівновага такого комплексу забезпечується за активної ролі міжнародного сектору.



Основні риси відкритої
економіки

- збільшення частки зовнішньоекономічних операцій країни у загальному обсязі економічних операцій;

- забезпечення ліберальних правових, економічних, соціальних умов для розвитку міжнародної економічної діяльності національних та закордонних суб'єктів господарювання;

- стійкі конкурентні позиції національних суб'єктів господарювання на внутрішньому ринку та наявність конкурентних переваг для виходу або функціонування на зовнішніх ринках.

Експортна квота є показником рівня розвиненості експортної сфери країни, який розраховується як відношення вартісних обсягів експорту до вартісних обсягів ВВП.

Зовнішньоторговельна квота - розраховується як відношення вартісного обсягу зовнішньоторговельного товарообігу до вартісного обсягу ВВП країни.

Імпортна квота - економічний показник, що характеризує значущість імпорту для національного господарства, для окремих галузей і виробництва, за різними видами продукції, та обчислюється як відношення вартісних обсягів імпорту до вартісних обсягів ВВП.

Зовнішній державний борг - заборгованість держави по непогашених зовнішніх позиках і не виплачених по ним відсоткам, складається із заборгованості даної держави міжнародним і державним банкам, урядам, приватним іноземним банкам.

2. Форми міжнародної економічної діяльності

До видів зовнішньоекономічної діяльності, які здійснюють в Україні суб'єкти цієї діяльності, належать

- експорт та імпорт товарів, капіталів та робочої сили;

- надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності, в тому числі: виробничих, транспортно-експедиційних, страхових, консультаційних, маркетингових, експортних, посередницьких, брокерських, агентських, консигнаційних, управлінських, облікових, аудиторських, юридичних, туристських та інших, що прямо і виключно не заборонені законами України;

наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша кооперація з іноземними суб'єктами господарської діяльності; навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі;

- міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках, передбачених законами України;

- кредитні та розрахункові операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності; створення суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності банківських, кредитних та страхових установ за межами України; створення іноземними суб'єктами господарської діяльності зазначених установ на території України у випадках, передбачених законами України;

- спільна підприємницька діяльність між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності, що включає створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами;

- підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності; аналогічна діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності за межами України;

- організація та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів, що здійснюються на комерційній основі, за участю суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; організація та здійснення оптової, консигнаційної та роздрібної торгівлі на території України за іноземну валюту у передбачених законами України випадках;

- товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність, побудована на формах зустрічної торгівлі між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

- орендні, в тому числі лізингові, операції між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та іноземними суб'єктами господарської діяльності;

- операції по придбання, продажу та обміну валюти на валютних аукціонах, регульованих грошових ринках та на міжбанківському валютному ринку;

- роботи на контрактній основі фізичних осіб України з іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України, так і за її межами; роботи іноземних фізичних осіб на контрактній оплатній основі з суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності як на території України, так і за її межами;

- інші види зовнішньоекономічної діяльності, не заборонені прямо і у виключній формі законами України.

3. Суб'єкти міжнародної економічної діяльності в Україні.

Для того щоб провести класифікацію суб'єктів міжнародної економічної діяльності, оберемо комбінований підхід: а саме: врахуємо, з одного боку, природу, принципові інтереси учасників ринкових відносин, а з іншого — рівні їхньої політики, масштаби, в яких відповідна політика реалізується.



Відповідно до ст. 3 ЗУ «Про ЗЕД», суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності в Україні є:

- фізичні особи - громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають цивільну правоздатність і дієздатність згідно з законами України і постійно проживають на території України;

- юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України, в тому числі юридичні особи, майно та/або капітал яких є повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності;

- об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, які не є юридичними особами згідно з законами України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність;

- структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами згідно з законами України (філії, відділення, тощо), але мають постійне місцезнаходження на території України;

- спільні підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні і які мають постійне місцезнаходження на території України;

- державні замовники у сфері оборони;

- інші суб'єкти господарської діяльності, передбачені законами України.

На цьому рівні міжнародна економічна діяльність — це заходи ринкової політики з боку комерційних структур, які виходять за межі національної держави. До його суб'єктів зараховують як підприємства малого бізнесу, галузеві фірми, які здійснюють експортно-імпортні операції, так і великі транснаціональні корпорації (ТНК), діяльність яких уже за самою своєю природою не може не мати міжнародного характеру. Таким чином, щорічний комерційний обіг «мікроструктури», наприклад великої корпорації, може значно перевищувати ВВП «макроструктури» — невеликої та навіть середньої за розмірами країни.

Але усі ці форми поєднуються характерними для суб'єктів бізнесу цілями, що є взаємозв'язаними та взаємообумовленими:

- максимізація індивідуального прибутку, оскільки міжнародна економічна діяльність розглядається як субстанція інколи безальтернативної сфери реалізації комерційних інтересів (порівняно з цією метою решта цілей може розглядатися як засоби реалізації);
- розширення виробництва як самостійна мета господарської діяльності та запорука збільшення прибутків, зменшення конкурентних ризиків та засіб боротьби з конкурентами через їх поглинання;
- розширення ринків збуту завдяки проникненню або розширенню такого проникнення в господарську сферу зарубіжних країн;

- підвищення ефективності міжнародної господарської діяльності через наближення виробництва до споживачів у випадках здійснення зарубіжного інвестування, активізації міжнародної маркетингової політики;

- подолання інституційних, тарифних та нетарифних перешкод — обминання або зниження митних стягнень, національних обмежень на реалізацію тих або інших торговельних операцій адміністративного характеру;

- розв'язання проблем, пов'язаних із нестабільністю міжнародних цін та співвідносних цінових показників (передусім через ревальвацію та девальвацію валют).

Щодо регулятивних мікроекономічних структур, то ними є об'єднання підприємців, інформаційні структури, аудиторські, юридичні фірми, у створенні яких могли більшою або меншою мірою брати участь державні організації.

Згідно зі ст. 5 ЗУ «Про ЗЕД», всі суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають рівне право здійснювати будь-які її види, прямо не заборонені законами України, незалежно від форм власності та інших ознак:

- фізичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність з моменту набуття ними цивільної дієздатності згідно з законами України
- юридичні особи мають право здійснювати зовнішньоекономічну діяльність відповідно до їх статутних документів з моменту набуття ними статусу юридичної особи.

Іноземні суб'єкти господарської діяльності, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність на території України, мають право на відкриття своїх представництв на території України.

Для реєстрації представництва іноземного суб'єкта господарської діяльності на території України необхідно подати:

- заяву з проханням про реєстрацію представництва, яка складається у довільній формі;
- виписку з торговельного (банківського) реєстру країни, де іноземний суб'єкт господарської діяльності має офіційно зареєстровану контору;
- довідку від банківської установи, в якій офіційно відкрито рахунок подавця;
- довіреність на здійснення представницьких функцій, оформлену згідно з законом країни, де офіційно зареєстровано контору іноземного суб'єкта господарської діяльності.

4. Суб'єкти регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні

Макроекономічний рівень

Коли йдеться про макрорівень суспільного життя, то, як правило, мають на увазі державну політику, що захищає інтереси суспільства в цілому. Так само і стосовно макрорівня міжнародної економічної діяльності — він є сферою реалізації інтересів країни в цілому. Причому такі інтереси можуть як збігатися з інтересами окремих приватних учасників міжнародного співробітництва, так і суперечити їм.



Регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні здійснюється за допомогою:

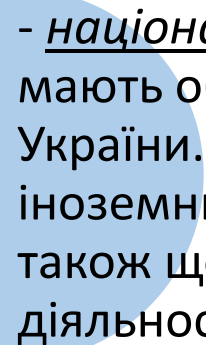
- законів України;

- передбачених в законах України актів тарифного і нетарифного регулювання, які видаються державними органами України в межах їх компетенції;

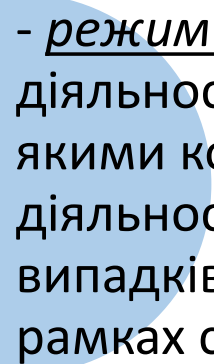
- економічних заходів оперативного регулювання (валютно-фінансового, кредитного та іншого) в межах законів України;

- рішень недержавних органів управління економікою, які приймаються за їх статутними документами в межах законів України;

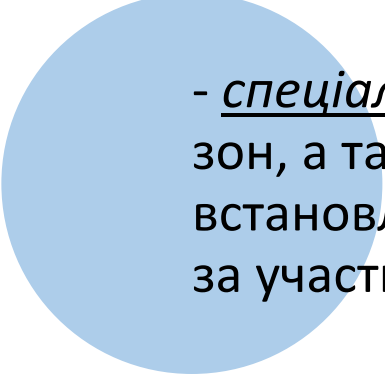
На території України згідно з цим Законом запроваджуються такі *правові режими для іноземних суб'єктів господарської діяльності*:



- національний режим, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав та обов'язків не менший, ніж суб'єкти господарської діяльності України. Національний режим застосовується щодо всіх видів господарської діяльності іноземних суб'єктів цієї діяльності, пов'язаної з їх інвестиціями на території України, а також щодо експортно-імпортних операцій іноземних суб'єктів господарської діяльності тих країн, які входять разом з Україною до економічних союзів;



- режим найбільшого сприяння, який означає, що іноземні суб'єкти господарської діяльності мають обсяг прав, преференцій та пільг щодо мит, податків та зборів, якими користується та/або буде користуватися іноземний суб'єкт господарської діяльності будь-якої іншої держави, якій надано згаданий режим, за винятком випадків, коли зазначені мита, податки, збори та пільги по них встановлюються в рамках спеціального режиму, визначеного нижче.



- спеціальний режим, який застосовується до територій спеціальних економічних зон, а також до територій митних союзів, до яких входить Україна, і в разі встановлення будь-якого спеціального режиму згідно з міжнародними договорами за участю України.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності має забезпечувати:

- захист економічних інтересів України та законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності;

- створення рівних можливостей для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності розвивати всі види підприємницької діяльності незалежно від форм власності та всі напрями використання доходів і здійснення інвестицій;

- заохочення конкуренції та ліквідацію монополізму в сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України здійснюється за такими принципами:

- Україна самостійно встановлює і скасовує податки і пільги для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України;

- ставки податків встановлюються і скасовуються Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України;

- рівень оподаткування встановлюється виходячи з необхідності досягнення та підтримання самоокупності і самофінансування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та з метою бездефіцитності платіжного балансу України;

- стабільність кількості видів і розмір податків гарантуються державою на строк не менш як 5 років;

- забороняється встановлювати інші податки, крім тих, що затверджені Верховною Радою України;

- ставки податків є однаковими для всіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та визначаються за товарною ознакою: для одного і того ж товару діє єдина ставка податку;

- заохочення експорту готової продукції.

На території України можуть запроваджуватись **спеціальні економічні зони** різного типу. Статус та територія зазначених зон встановлюються Верховною Радою України згідно з законами України про спеціальні економічні зони шляхом прийняття окремого закону України для кожної з таких зон. Україна може укладати з державами, які мають спільні з Україною морські та/або сухопутні кордони, двосторонні та/або багатосторонні договори, що встановлюють на основі взаємності спеціальні правові режими торгівлі, товарообігу (прикордонна, прибережна торгівля та інші) і передбачають пільгові умови для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України та суб'єктів господарської діяльності цих держав у відносинах з ними.

Економічні відносини України з іншими державами регулюються відповідними міжнародними договорами та нормами міжнародного права. Україна укладає, виконує і денонсує міжнародні договори з питань зовнішньоекономічної діяльності, а також договори, які стосуються таких питань. Правовий статус суб'єктів господарської діяльності інших держав на території України визначається чинними законами України та вищезазначеними договорами.